

Osebnostne lastnosti dečkov starih od 7 do 11 let

MATEJ TUŠAK,

MAJA DOLENEC,

STOJAN BURNIK,

Univerza v Ljubljani,

Fakulteta za šport,

Gortanova 22, SI-1000 Ljubljana

IZVLEČEK

Namen raziskave je bil ugotoviti stanje nekaterih osebnostnih razsežnosti dečkov, starih sedem do enajst let. Vzorec merjencev je zajemal dvaindevetdeset učencev prvega do petega razreda OŠ Ketteja in Murna iz Ljubljane. Osebnostne lastnosti so bile merjene z vprašalnikom "Velikih pet za otroke" (ekstravertiranost, nevroticizem, odprtost, vestnost in sprejemljivost). Primerjava med dečki različnih razredov je bila izvedena z analizo variance. Ugotovljene so bile statistično značilne razlike v osebnostni lastnosti ekstravertiranost in sicer so na tej osebnostni dimenziji starejši dečki dosegali višje vrednosti.

Ključne besede: osebnostne lastnosti, Vprašalnik "Velikih pet za otroke", dečki, starost od 7 do 11 let

ABSTRACT

PERSONALITY FEATURES OF BOYS BETWEEN 7 TO 11 YEARS OF AGE

The objective of this investigation was to determine the level of selected personality dimensions of children between seven and eleven years of age. The sample consisted of ninety-two schoolboys, attending the first five grades of the elementary school Kette-Murn in Ljubljana. Personality dimensions were measured with the Big Five Questionnaire for Children (extraversion, neuroticism, openness, conscientiousness and agreeableness). One-way analysis of variance was used to compare boys by grade. The significant differences in extraversion between individual grades were obtained, older boys scored higher results on this personality dimension.

Key words: personality, Big Five Questionnaire for Children, boys, age 7 to 11 years

UVOD

Osebnostne lastnosti so dimenzije, ki odražajo načine reagiranja oz. oblike vedenja v raznih življenjskih situacijah. Poznavanje teh lastnosti je nujno za razumevanje in predvidevanje človekovega obnašanja. Številne sodobne študije na področju psihologije osebnosti v Evropi in v Ameriki so pokazale, da lahko najpomembnejše poteze osebnosti skoraj v celoti in z zadovoljivo natančnostjo opišemo z modelom, ki vsebuje pet ortogonalnih faktorjev, in sicer ekstravertiranost, nevroticizem, vestnost, sprejemljivost in odprtost (Little in Wanner, 1998).

Petfaktorski model se je prvič pojavil že pred več kot šestdesetimi leti, ko je Thurstone (1938) s faktorjsko analizo obdelal šestdeset pridevnikov, s katerimi so merjenci ocenjevali svoje znance, in opazil, da lahko celotno listo pridevnikov zajame s petimi neodvisnimi faktorji. Mnogi kasnejši raziskovalci (Norman, 1963; Borgatta, 1964; Goldberg, 1981; Digman, 1994) so potrdili petfaktorsko strukturo, a so faktorje poimenovali nekoliko drugače.

Costa in McCrae (1985) sta razvila trifaktorski model osebnosti s faktorji nevroticizem, ekstravertnost in odprtost ter sestavila vprašalnik osebnosti, ki meri vse te tri faktorje. Kasneje (1992) sta dodala še faktorja sprejemljivost in vestnost. Tako je nastal vprašalnik osebnosti NEO-PI-R, ki je osnovan na petih faktorjih.

Kohnstamm, Mervielde, Besevegis in Halverson (1995) so ugotovili, da je petfaktorski model osebnosti primeren za starševsko opisovanje otrokove osebnosti. Prvi instrument, ki ugotavlja strukturo osebnostnih lastnosti pri otrocih in temelji na samo-ocenjevanju, pa sta razvila Todd D. Little z univerze Yale in Brigitte Wanner s Planckovega inštituta v Berlinu (1998). Vprašalnik sta poimenovala Vprašalnik velikih pet za otroke B5P-C (shema št. 1).

Vprašalnik vsebuje petinštirideset trditev, po tri za vsako od petnajstih poddimenzij. Vsako od petih dimenzij sestavljajo tri poddimenzije. Tovrstni vprašalnik za otroke je nov tako v svetu kot v Sloveniji, zato še ni bil pogostokrat uporabljen v praksi. S tega stališča smo se odločili, da to tematiko v raziskavi nekoliko podrobneje raziščemo.

Shema št. 1: Dimenzije vprašalnika Velikih pet za otroke (Little in Wanner, 1998)

Dimenzija	Opis dimenzije	Poddimenzija
NEVROTICIZEM	do kolikšne mere posameznik svet zaznava kot stresen in ogrožajoč	splošna živčnost
		manjvrednost
		socialne skrbi
EKSTRAVERTIRANOST	v kolikšni meri se posameznik aktivno vključuje v svet	ekstraverten
		introverten
		interes do novosti
ODPRTOST	globina, kompleksnost in kvaliteta otrokovega mentalnega in izkustvenega sveta	reševanje problemov
		radovednost
		občutljivost
VESTNOST	sposobnost odlaganja nagrade v korist nekega bolj oddaljenega cilja, sposobnost uravnavanja impulzov v kolikšni	vztrajnost
		prizadevnost
		urejenost
SPREJEMLJIVOST	meri je posameznik empatičen, altruističen, pripravljen pomagati in zaupljiv, ter manipulativen, ciničen in brezobziren	empatija - simpatija
		vedenje pomoči
		prosocialnost

Obravnavana starostna kategorija dečkov v naši raziskavi se nahaja v obdobju latentnosti (Freud, 1986), tako da ne bi bilo smiselno pričakovati sprememb v razvoju osebnostnih lastnosti. To je obdobje, namenjeno za pridobivanje kognitivnih spretnosti in kulturnih vrednot (Miller, 1983). Po Eriksonu (1976) je to obdobje delavnosti, ko je otrok najbolj dojemljiv za pridobivanje novih znanj in pravega odnosa do dela. Otroku skuša osvojiti spretnosti, katerim njegovo okolje daje pomembno vrednost. S tem se sooča s potrebo po priznanju zaradi produktivnosti. Za uspešnost v šoli (napredek v branju, pisanju, računanju, pridobivanje gibalnih spretnosti, ...) bo ustrezno nagrajen in pohvaljen s strani učiteljev, sovrstnikov ali družine. To ga spodbuja k večji delavnosti in k marljivosti.

Zelo velik vpliv na oblikovanje samopodobe in pridobivanje lastnega vrednostnega sistema predstavljajo torej vrstniki, starši in učitelji. Vrstniki so pogosteje vplivni na področjih, kot so glasba, prosti čas, starši pa imajo večji vpliv na izobraževalne načrte, moralne in socialne vrednote ter življenjske odločitve (Zupančič, 2000). Otrokova samopodoba bo vplivala na to, česa vsega se bo lotil, kako dolgo bo vztrajal, kako se bo obnašal v odnosu do sovrstnikov in odraslih (Horvat in Magajna, 1987).

METODE DELA

Vzorec merjencev (shema št. 2) je zajemal dvaindevetdeset učencev osnovne šole Kette in Murn iz Ljubljane. Merjenci so bili učenci prvega do petega razreda osnovne šole, niso bili oproščeni športne aktivnosti iz zdravstvenih razlogov in so bili na dan testiranja klinično zdravi. Osnovni vzorec dečkov je bil razdeljen v več skupin. Posamezna skupina je zajemala dečke istega šolskega razreda.

Shema št. 2: Vzorec merjencev ločeno po razredu

razred	število	starost (leta)
1	17	7,60 ± 0,33
2	15	8,56 ± 0,37
3	30	9,20 ± 0,56
4	18	10,44 ± 0,25
5	12	11,58 ± 0,36

Za merjenje osebnostnih lastnosti je bil uporabljen osebnostni vprašalnik Velikih pet za otroke (Big 5 Personality Inventory for Children), s katerim se vrednoti pet osebnostnih dimenzij (Little in Wanner, 1998), (shema št. 3). Avtorja sta vprašalnik preizkusila na vzorcu 719 osnovnošolcev. Ugotovila sta visoko zanesljivost in veljavnost vprašalnika. Tudi na slovenski populaciji so bile ugotovljene dobre merske karakteristike (Pislak, 1999).

Meritve so potekale so januarja in februarja 1999. Vsi merjenci so bili s potekom meritev predhodno seznanjeni oz. so bili s tem seznanjeni njihovi starši. Starši so morali dati pisno soglasje za vključitev otrok v testiranje. Meritve osebnostnih lastnosti so vodili ustrezno usposobljeni merilci.

Zbrani podatki so bili obdelani s statističnim paketom SPSS. V prvi fazi obdelave podatkov so bili za vse spremenljivke izračunani osnovni statistični parametri. Uporabljen je bil program Descriptives in program za testiranje normalnosti porazdelitve (test K-S). V drugi fazi obdelave podatkov so bile testirane razlike v merjenih spremenljivkah med posameznimi šolskimi razredi dečkov. V ta namen je bila uporabljena enosmerna analiza variance v programu Oneway.

REZULTATI

Analiza variance osebnostnih spremenljivk kaže (preglednici 1 in 2), da se dečki posameznih šolskih razredov značilno razlikujejo le v *ekstravertiranosti*. Pregled aritmetičnih sredin pri testih osebnostnih lastnosti na splošno kaže na malenkostne razlike med dečki posameznih šolskih razredov.

Preglednica št. 1: Rezultati analize variance osebnostnih spremenljivk

Opis spremenljivke	F	p (F)	Raz.	Št.	A.S.	S.O.	S.N.	Min.	Maks.	Sp. m.	Zg. m.	K-S (p)
nevticizem	1,08	0,37										
			1	17	20,35	4,12	1,00	14	29	18,23	22,47	0,94
			2	15	21,00	3,95	1,02	14	28	18,81	23,19	0,73
			3	30	21,27	3,86	0,70	15	30	19,83	22,71	0,47
			4	18	22,61	4,90	1,16	11	34	20,17	25,05	0,34
			5	12	22,83	3,07	0,89	19	30	20,88	24,78	0,93
ekstravertiranost	3,21	0,02										
			1	17	11,06	3,65	0,88	9	19	9,18	12,93	0,45
			2	15	12,67	2,99	0,77	9	17	11,01	14,32	0,94
			3	30	14,17	4,27	0,78	9	21	12,57	15,76	0,50
			4	18	15,00	4,55	1,07	9	19	12,74	17,26	0,34
			5	12	15,50	4,34	1,25	9	20	12,74	18,26	0,62
odprtost	0,78	0,54										
			1	17	27,53	5,11	1,24	18	33	24,90	30,16	0,14
			2	15	28,47	4,75	1,23	21	34	25,84	31,10	0,77
			3	30	29,47	3,94	0,72	22	36	28,00	30,94	0,98
			4	18	27,89	4,89	1,15	18	36	25,46	30,32	0,93
			5	12	27,33	4,68	1,35	18	33	24,36	30,31	0,72
vestnost	0,33	0,86										
			1	17	27,59	4,61	1,12	19	34	25,22	29,96	0,71
			2	15	27,33	4,45	1,15	17	33	24,87	29,80	0,84
			3	30	27,40	3,72	0,68	19	33	26,01	28,79	0,84
			4	18	27,17	3,01	0,71	21	32	25,67	28,67	0,85
			5	12	26,08	2,50	0,72	20	30	24,49	27,67	0,45
sprejemljivost	1,36	0,26										
			1	17	28,59	4,93	1,19	20	35	26,06	31,12	0,73
			2	15	27,87	5,26	1,36	17	36	24,95	30,78	0,97
			3	30	30,20	3,80	0,69	23	36	28,78	31,62	0,52
			4	18	30,83	3,40	0,80	26	36	29,14	32,52	0,82
			5	12	29,42	4,52	1,31	19	36	26,54	32,29	0,97

Legenda:

F	F koeficient	p (F)	značilnost F koeficienta
Raz.	osnovnošolski razred (od 1 do 5)	Št.	število merjenk
A.S.	aritmetična sredina	S.O.	standardni odklon
S.N.	standardna napaka	Min.	najmanjši rezultat
Maks.	največji rezultat	Sp.m.	spodnja meja intervala zaupanja (ob 5% napaki)
Zg.m.	zgornja meja intervala zaupanja (ob 5% napaki)	p (K-S)	značilnost Kolmogorov in Smirnova testa

Pri *nevroticizmu* in *ekstravertiranosti* zasledimo enakomerno večanje rezultatov. Najmanjše vrednosti aritmetičnih sredin so tako pri *nevroticizmu* kot pri *ekstravertiranosti* v prvem razredu, najvišje pa v petem razredu. Rezultati v testu *odprtost* se nekoliko povečujejo do tretjega razreda, kjer sledi preobrat in padanje rezultatov do petega razreda. Padanje rezultatov je vidno tudi pri *vestnosti*, kjer je rezultat v petem razredu celo slabši od rezultata v prvem razredu. Kar se tiče *sprejemljivosti*, ugotavljamo le minimalno nihanje rezultatov.

Tudi pri primerjavi aritmetičnih sredin zaporednih šolskih razredov dečkov med seboj, ni ugotovljenih značilnih razlik. Edina značilna razlika je le med prvošolci in tretješolci v lastnosti *ekstravertiranost*. Primerjava vrednosti ostalih spremenljivk ne kaže značilnih razlik niti pri primerjanju vrednosti doseženih v prvem in petem razredu.

Preglednica št. 2: Značilne razlike v osebnostnih spremenljivkah med dečki nekaterih šolskih razredov

Spr.	Opis spremenljivke	F	p (F)	Raz.	Št.	A.S.	S.O.	S.N.	Min.	Maks.	Sp. m.	Zg. m.
EKS	ekstravertiranost	6,36	0,02									
				1	17	11,06	3,65	0,88	2	19	9,18	12,93
				3	30	14,17	4,27	0,78	5	21	12,57	15,76

DISKUSIJA

Med dečki različnih šolskih razredov so bile ugotovljene statistično značilne razlike le v osebnostni dimenziji ekstravertiranost, v kateri so starejši dečki dosegali višje vrednosti. *Ekstravertiranost* kaže na otrokovo dinamičnost, energičnost in interes do novosti. Bolj ekstravertirani se aktivneje vključujejo v svet ter so bolj družabni in zgovorni. Vstop v šolo pomeni za otroke drugačen način življenja. Začnejo se družiti in komunicirati s sovrstniki. Poleg tega postajajo bolj radovedni in kažejo velik interes do učenja oz. sprejemanja novih znanj. To kažejo tudi višje aritmetične sredine v dimenziji *ekstravertiranost* pri starejših dečkih. Podobne rezultate so ugotovili tudi drugi raziskovalci (Anthony, 1973; Buyst, De Fruyt in Mervielde, 1994). Menijo, da rezultati v dimenziji *ekstravertiranost* naraščajo do enajstega oz. dvanajstega leta starosti, nato pa začnejo upadati. Razlog v povečevanju vrednosti v dimenziji *ekstravertiranost* pri mlajših šolarjih so najverjetneje posledica intenzivne socializacije s sovrstniki.

Otroci obravnavane starostne kategorije se po Freudovi teoriji (1953 in 1986) nahajajo v fazi latence, za katero je značilno obdobje relativnega mirovanja v smislu kvalitativnega razvoja osebnostnih lastnosti. Za to prehodno obdobje niso značilne velike spremembe, kar potrjujejo tudi naši rezultati. Spolna energija otrok naj bi bila usmerjena k socialni dejavnosti, k navezovanju stikov s sovrstniki in medsebojnemu komuniciranju. S to Freudovo tezo bi lahko razložili višje vrednosti rezultatov na dimenziji *ekstravertiranost* pri višjih razredih. Po Freudu naj bi se začela pospešeno razvijati tudi samopodoba, ko se otrok začne zavedati svojih sposobnosti in postajati vedno bolj samokritičen. Lahko bi rekli, da ga začne skrbeti, kako se bo znašel v novem socialnem okolju in kako bo sprejet s strani družbe. S tem bi lahko razložili malenkostno naraščanje rezultatov na dimenziji *nevroticizma*. Po Eriksonovi teoriji (1976) naj bi bilo obravnavano starostno obdobje namenjeno razvoju delavnosti in pridnosti, ko otrok skuša osvojiti družbeno priznane spretnosti. V našem primeru lahko opazimo najvišje rezultate na dimenziji *vestnosti* pri prvošolcih, ko si otroci verjetno želijo pridobiti

zaupanje učiteljev in se jim prikupiti. Rezultati v *odprtosti* in *sprejemljivosti* nihajo, vendar prav tako ne moremo ugotoviti nikakršnih tendenc njihovega spreminjanja.

Na splošno pa ugotavljamo, da se v obravnavani starostni kategoriji ne more govoriti o tendenci razvoja osebnostnih lastnosti v smislu nove kvalitete, z izjemo potrditve o pospešeni socialni dejavnosti. Ugotovitve kažejo, da je stanje osebnostnih lastnosti pri obravnavanem vzorcu dokaj stabilno, kar smo predvidevali že na podlagi preučevanja Freudove in Eriksonove teorije.

LITERATURA

- Anthony, W. (1973): The development of extraversion, of ability, and of the relation between them. *British Journal of Educational Psychology*, 43, 223-227.
- Borgatta, E. F. (1964): The structure of personality characteristics. *Behavioral Science*, 9, 8-17.
- Buyst, V., De Fruyt, F., & Mervielde, I. (1994): Parental descriptions of children's personality. *Psychologica Belgica*, 34, 231-255.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1985): *The NEO Personality Inventory manual*. Odessa: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992): *Revised NEO Personality inventory and NEO Five-Factor Inventory – Professional Manual*. Odesa: Psychological Resources.
- Digman, J. (1994): The Curious History of the Five Factor Model. *Psychologica Belgica*, 34, 1-20.
- Erikson, E. H. (1976): *Omladina, kriza, identifikacija*. Titograd: Nip Pobjeda.
- Freud, S. (1953): *The standard edition of the complete work of Sigmund Freud*. London: Hogarth.
- Freud, S. (1986): *Budučnost jedne iluzije*. Zagreb: Naprijed.
- Goldberg, L. R. (1981): Language and individual difference. *Review of Personality and Social Psychology*, 2, 141-165.
- Horvat, L., & Magajna, L. (1987): *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kohnstamm, G. A., Mervielde, I., Besevegis, E., & Halverson, C. F. (1995): Tracing the Big Five in parents' free descriptions of their children. *European Journal of Personality*, 9 (3), 283-304.
- Little, D., & Wanner, B. (1998): *Validity of a big five personality inventory for children (B5P-C)*. Poster presented at the International Society for the Study of Behavioral Development Meeting, Switzerland.
- Miller, P. H. (1983): *Theories of developmental psychology*. San Francisco: Freeman.
- Norman, W. T. (1963): Toward anadequate taxonomy of personality attributes. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 574-583.
- Pislak, A. (1999): *Preizkus vprašalnika Velikih pet osebnostnih lastnosti na slovenskih osnovnošolcih*. Diplomsko delo, Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Thurstone, L. L. (1938): *Primary mental abilities*. Chichago: University of Chichago Press.
- Zupančič, M. (2000): Panika. *Širimo psihološka obzorja* 4, 2-6.